

Lâdamokamelya

Peyami Safa

Bu eser yazıldığı zaman, üç ahlâksız yabancı (Nietzsche, Dostoïevski ve Oscar Wilde) Fransız edebiyatını zehirlemeğe henüz başlamamışlardı. «Ahlâksız» kelimesini burada, iyilik ve fenalık telâkkilerinin ötesinde, müstakil ve yeni bir ahlâk sahibi manasında kullanıyorum. An'anevî ahlâk zaviyesinden bakılınca, bu akide sahibleri, düpedüz birer ahlâksız gibi görünürler.

Ondokuzuncu asırla beraber gurub etmeğe başlayan bu an'anevî ahlâkın en güzel ve en ulvî şekli fedakârlıktır. Çirkefe düşmüş bir pırlanta gibi, veremli bir fahişe göğsünde de fedakâr bir insan kalbî çarpabileceğini inkâr edenlerin inadını kıran Lâdamokamelya, eski fazilet hikâyelerinin serisine dahil olduğu için, sahnede ve ekranda hâlâ görünmesine rağmen, hiç de modern bir eser sayılmaz. Pariste son oynandığı zaman, temsil olarak, iyi, eser olarak fena bir not aldı.

Fakat bence bu, Lâdamokamelya'nın değil, Fransız edebiyat tenkidinin aleyhine bir nottur. Çünkü bu tenkid, Nietzsche'den André Gide'in varis olduğu ve kafadan kafaya geçtikçe bozulan kokmuş bir ahlâk felsefesinin tesiri altında ebedî kıymetleri seçemez bir hale gelmiştir. Lâdamokamelya, bu kıymetlerden birini temsil eder ve modern olmaması, hiçbir devrin mahdud ve geçici ahlâk telâkkileri içine hapsedilemeyecek kadar ebedî olmasındandır.

Kim ne derse desin, ben bu eseri daime ve pek çok sevdim; burada Türk ve Fransız truplarının hemen bütün temsillerine koştum, bütün filimlerini gördüm. Ve kim ne düşünürse düşünsün, bence insanın en büyük şerefi ve hafızasından da, zekâsından da fazla en büyük haysiyeti, kendini başkaları için kıyasıya feda etmesindedir. Bütün dünyada, bu asrın olanca felâketlerinden, Lâdamokamelya karşısında gözleri yaşarmıyan soysuzlar kalabalığı mes'ul tutulabilir. Çünkü bu hassasiyet tam bir ahlâk ölçüsüdür. Kalbin içine veya gözlerin dışına sızmış bir kaç damla yaşla Marguerite Gautier'nin fedakârlığına hiç olmazsa pek uzaklardan iştirak etmemiş cibilliyetsizler sürüsünden, baskın, yağma, katliâm, yalan, dolan, ihanet kategorisinde her türlü ahlâksızlık beklenebilir.

Eğer bugün hukuku düvelin iflâsından, çok fazla ve haklı olarak bahsediliyorsa, bunun sebebini, yukarıda da söylediğim gibi, aslında halis bir tefekkürün mahsulü olduğu halde kafadan kafaya geçtikçe bozulan ve gittikçe bütün dünya ufuklarını kapatan bir Nietzsche ahlâkında aramalıdır. Bugün, üç ulvî fedakârlık tipini yaşatan bir «Goriot Baba», bir «Lâdamokamelya», bir «Cyrano» daha yazılmamasının sebebi de, bu kuvvet felsefesinin yalnız faşizmlerin değil, bütün demokrasilerin ve sosyalizmlerin siyasî aksiyon yollarını çizen müşterek bir kanaat haline gelmiş olmasındandır. Her milleti bu kanaat silâhlandırıyor..

Gene de bir yeni Goriot Baba, bir yeni Lâdamokamelya, bir yeni Cyrano, Milletler Cemiyetinden çok daha fazla bir sürat ve muvaffakiyetle bu silâhları omuzlardan aşağı alabilir. Bir asker, bir diplomat, bir sosyolog, bir hukukçu ne düşünürse düşünsün, bir edebiyatçı için bütün mesele, yeni insanın kör gözlerini, faziletin ezeli kıymetleri üstüne açabilecek şaheserlerin doğmasındadır. Çünkü bu doğumlar, büyük ahlâkî tasfiyelerin hem sebebi, hem de neticeleridirler: Vaki olanı izah, vaki olacağı ihzar ederler.

Bütün bu kadar şeyi bana, Mithat Cemalin tercüme ettiği ve Semih Lûtfinin bastığı Lâdamokamelya tercümesi söyledi. Maksadım birine okuyucu, ötekine alıcı buldurmak değildir; gene de bütün bir devrin ahlâkî tasfiyesini kolaylaştırmak için, bu eseri, on defa okumuş ve seyretmiş, yahud da adını bile ilk defa duymuş olan herkese: «Alınız ve okuyunuz!» diye seslenmek istiyorum.

Sözümü bir lâtife ile kesmek için şunu da haber vereyim ki, dostum Mithat Cemal, enfes tercümesini bana gönderirken, kitabın üstüne şöyle bir ithaf karalamış: «Sabık kardeşim Peyamiye». Mithat Cemalin beni kardeşlikten azletmesine sebep, aramızda, Abdülhak Hâmid'e dair, evvelce Gündüz mecmuasında geçmiş küçük bir münakaşadır. Mazuliyet maaşı yerine bana her sene böyle yeni bir kitabını göndermesi şartile, kadrosu pek sık değişen kardeşleri arasında bulunmamaya razı olacağım. Yoksa edebiyat, yeni bir Hâbil - Kabil vak'ası önünde kalacak!

PEYAMI SAFA

